

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Martina Rezar

Slovenska vojska med modernostjo in tradicionalnostjo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Martina Rezar

Mentorica: doc. dr. Jelena Juvan

Slovenska vojska med modernostjo in tradicionalnostjo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Zahvala

Hvala mentorici dr. Jeleni Juvan za vso strokovno pomoč in usmeritve pri pisanju diplomske naloge.

Hvala partnerju Benjaminu za podporo in spodbude skozi celoten študij.

Hvala moji družini za nesebično pomoč in vse, kar mi je v času študija nudila.

In hvala pokojni materi, saj sta me obljuba njej in izpolnitev njene zadnje želje spodbujali in spremljali ves študij.

Slovenska vojska med modernostjo in tradicionalnostjo

Slovenska vojska velja za mlajšo vojaško organizacijo, saj se je uveljavila z osamosvojitvijo Republike Slovenije, torej po koncu hladne vojne, svojo pot k profesionalizaciji pa je začela po letu 2002. Diplomsko delo zajema poleg razlage temeljnih pojmov tudi opredelitev značilnosti tradicionalne in sodobnejše vojaške organizacije. Le-te so povzete po posameznih teoretikih, med drugimi po ameriškem sociologu vojske Charlesu C. Moskosu, poljskem teoretiku sociologije vojske Wiatru in nizozemskem sociologu in obramboslovcu Philippeju Manigartu. V tezi o institucionalnosti in poklicnosti vojaške organizacije Moskos poda bistvene značilnosti vojaške organizacije, Wiatr pa slednjo opredeljuje kot družbeno, birokratsko organizacijo s svojim lastnim sistemom delovanja. Po Manigartu na sodobnejšo vojaško organizacijo vplivajo različni dejavniki, bistvena značilnost zanj pa je upad množičnih armad. Skozi opredelitve tradicionalnosti in modernosti v vojaških organizacijah je podana analiza nekaterih značilnosti tudi na primeru Slovenske vojske, in sicer se diplomsko delo osredotoča na vrednote, mirovne operacije, profesionalizacijo, položaj žensk in ugled ter javno mnenje o slovenski vojaški organizaciji. Diplomsko delo torej ugotavlja, ali ima Slovenska vojska kot vojaška organizacija več tradicionalnih značilnosti ali velja za sodobnejšo vojaško organizacijo.

Ključne besede: Slovenska vojska, vojaška organizacija, modernost, tradicionalnost.

Slovenian Armed Forces between modernity and tradition

Slovenian army is considered as a younger military organization due to its establishment during the process when our country the Republic of Slovenia has gained the independency, which happened after the end of the Cold War, and it started the path to professionalism after the year 2002. The diploma paper includes explanation of basic concepts and also summarized definitions of different theoreticians like Moskos – American military sociologist, Wiatr – Polish sociologist, Manigart – Dutch sociologist and expert in defence studies and others who talk about characteristics of traditional and more contemporary military organizations. While Moskos introduces essential features of military organization through his Thesis of Institutionalism and occupationalism, Wiatr talks about social, bureaucratic organization which has an operating system of its own but Manigart points out that contemporary military organization is influenced by different factors and the main finding of this author is a decline of the mass army. Through definitions of tradition and modernity in military organizations the analysis of some characteristics is explained also in the case of Slovenian armed forces, the emphasis is on values, peace operations, professionalism, women in military, the reputation and public opinion on Slovenian military organization. Our main interest is whether Slovenian armed forces comprises more traditional characteristics or is considered more as modern military organization.

Key words: Slovenian armed forces, military organization, modernity, tradition.

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKI OKVIR	7
2.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJ PROUČEVANJA	7
2.2 HIPOTEZA.....	7
2.3 METODE DELA	7
2.4 TEMELJNI POJMI.....	7
3 MODERNOST IN TRADICIONALNOST V VOJAŠKI ORGANIZACIJI.....	10
3.1 Charles C. Moskos – teza o institucionalnosti in poklicnosti.....	10
3.2 Opredelitev vojaške organizacije – Wiatr	13
3.3 Postmoderna vojaška organizacija – Manigart.....	14
4 SLOVENSKA VOJSKA KOT VOJAŠKA ORGANIZACIJA	16
4.1 Vrednote Slovenske vojske	16
4.2 Vključevanje Slovenske vojske v mirovne operacije.....	18
4.3 Profesionalizacija Slovenske vojske.....	20
4.4 Položaj žensk v Slovenski vojski.....	22
4.5 Javno mnenje o Slovenski vojski in njen ugled.....	23
4.5.1 Analiza raziskav javnega mnenja o Slovenski vojski v obdobju 1990–2009.....	23
4.5.2 Analiza raziskav javnega mnenja o Slovenski vojski v obdobju 2005–2013	23
5 ZAKLJUČEK.....	24
6 LITERATURA.....	26

1 UVOD

V diplomski nalogi bom proučevala Slovensko vojsko (SV) kot vojaško organizacijo. Že v otroštvu je zanimanje za SV v meni prebudil moj oče, ki je kot veteran slovenske osamosvojitvene vojne doma velikokrat pripovedoval o dogodkih v takratnih časih. To je bilo obdobje, ko se je začejala oblikovati in vzpostavljati SV, hkrati pa so to bili tudi časi mojega rojstva oziroma otroštva. Zato morda ni naključje, da me je v mojem odraščanju SV kot institucija vedno bolj zanimala, kar me je po končani gimnaziji privedlo do študija obramboslovja in nazadnje tudi do izbranega naslova diplomske naloge.

Skozi diplomsko nalogo bom ugotavljala elemente tradicionalnosti in modernosti v SV kot vojaški organizaciji od leta 2002 naprej. V začetnem delu bom predstavila metodološki okvir, kjer bom opredelila cilj proučevanja, hipotezo in temeljne pojme diplomskega dela. Skozi osrednji, natančneje tretji del, bom opredelila vojaško organizacijo in ugotavljala, kateri teoretiki vojaške organizacije so podali značilnosti tradicionalne in moderne vojaške organizacije. Izmed teoretikov, ki so proučevali vojaško organizacijo, se bom osredotočila na tri sociologe vojske, in sicer so to Američan Charles C. Moskos, Nizozemec Philippe Manigart in Poljak Wiatr. Te teoretike sem za proučevanje vojaške organizacije izbrala zato, ker so po mojem mnenju opredelili bistvene značilnosti tradicionalne vojaške organizacije na eni strani in sodobne, modernejše vojaške organizacije na drugi strani ter prikazali razlike med njima. Po mojem mnenju so glede na izbrano temo diplomskega dela tudi najbolj primerni, saj bom že nekatere navedene spremenljivke teoretikov uporabila in analizirala na primeru SV kot vojaške organizacije. Če trenutno pomislim, kaj vojaška organizacija je, so prve besede, ki bi jih povezala s tem pojmom, naslednje: hierarhična ureditev, red, disciplina, strokovnost in čin. Tako bi vojaško organizacijo opredelila kot strokovno organizacijo, ki je hierarhično urejena, v kateri vladata red in disciplina ter načelo o nadrejenosti oziroma podrejenosti. To organizacijo označujeta tudi hiter tehnološki napredek in sodelovanje v mirovnih operacijah. V elementih, kot so hierarhija, red, disciplina, nadrejenost in podrejenost, se po mojem mnenju kaže tradicionalnost, medtem ko pa bi pojem modernost povezala s sodelovanjem na mednarodnih operacijah in razvojem vedno novejšega orožja. Predvsem slednji je bistven, ko govorimo o modernejši oziroma sodobnejši vojaški organizaciji. V četrtem delu pa bom nekatere opredeljene značilnosti iz tretjega dela analizirala in pojasnila na primeru SV. Tako bom v zaključku pojasnila, ali SV velja za

sodobnejšo vojaško organizacijo ali v njej še prevladujejo elementi tradicionalnosti. Na podlagi te ugotovitve bom tudi svojo hipotezo potrdila ali ovrgla.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJ PROUČEVANJA

V diplomski nalogi sem se osredotočila na proučevanje SV kot vojaške organizacije po spremembi popolnjenja v SV iz naborniškega sistema na poklicno vojsko, tj. po letu 2002. Tako je glavni cilj proučevanja ugotoviti bistvene značilnosti vojaške organizacije in v sklopu teh značilnosti ugotoviti ali SV še vedno velja za tradicionalno vojaško organizacijo ali pa so v njej že prisotni elementi moderne vojaške organizacije.

2.2 HIPOTEZA

Hipoteza: V Slovenski vojski po letu 2002 prevladujejo elementi modernosti, tradicionalnost pa izgublja svoj pomen.

2.3 METODE DE LA

Pri pisanju diplomske naloge bom uporabila deduktivno metodo, saj bom splošne značilnosti vojaške organizacije proučila tudi na primeru SV. Poleg analitično-sintetične metode pa bom uporabila tudi deskriptivno metodo. Diplomsko delo temelji predvsem na analizi sekundarnih virov.

2.4 TEMELJNI POJMI

Slovenska vojska

»SV predstavlja obrambne sile Republike Slovenije, vojaško obrambo izvaja samostojno ali v sodelovanju z zavezništvom na podlagi mednarodnih pogodb« (Slovenska vojska 2014). Kot svoje poslanstvo SV torej preprečuje napad na slovensko državo, brani njeno neodvisnost in nedotakljivost, vzpostavlja suverenost na celotnem ozemlju Republike Slovenije in prispeva k mednarodnem miru in stabilnosti (Slovenska vojska 2014). Naloge SV se delijo na bojne in nebojne naloge. Medtem ko bojne naloge zajemajo ofenzivno, defenzivno, specialno in

gverilsko delovanje, pa nebojne naloge vključujejo stabilizacijsko in podporno delovanje. Tako stabilizacijsko delovanje SV obsega mednarodne sporazume in operacije kriznega odzivanja (operacije v podporo miru in druge dejavnosti), njeno podporno delovanje pa se kaže v nalogah v pomoč sistemu zaščite in reševanja ter v pomoči tudi drugim državnim organom in javnim institucijam za zagotavljanje varnosti in blaginje državljanov Republike Slovenije. Čeprav je SV usposobljena za opravljanje nalog na kopnem, v zračnem prostoru in na morju, pa po organiziranosti velja za enotno vojsko, ki se ne deli na zvrsti. SV pa se deli še po treh kriterijih, in sicer glede na vlogo v bojnem delovanju, glede na sposobnost premeščanja in glede na pripravljenost. Tako SV v bojnem delovanju vključuje sile za bojno delovanje, sile za podporo bojevanja, sile za zagotovitev delovanja in sile za podporo poveljevanja. Glede na sposobnost premeščanja SV obsega premestljive in nepremestljive sile, glede na pripravljenost pa je SV sestavljena iz sil visoke bojne pripravljenosti, sil nizke bojne pripravljenosti in sil z daljšim časom pripravljenosti (Kladnik 2006, 56–57).

SV zajema pripadnike stalne in rezervne sestave. Medtem ko stalno sestavo SV sestavljajo poklicni pripadniki, to so vojaki, podčastniki, častniki, vojaški uslužbenci in civilne osebe, pa rezervna sestava predstavlja državljane s sklenjeno pogodbo o službi v rezervni sestavi – pogodbeni rezerva (Slovenska vojska 2014). Ta se je oblikovala leta 2002, ko je bila sprejeta odločitev o poklicni vojski s prostovoljno rezervo. Tako se je začel uresničevati cilj, da bi se postopno uvedla poklicna vojska (Kladnik 2006, 66).

Vojaška organizacija

Vojaška organizacija je družbena organizacija s številnimi značilnostmi, ki pa so v tej organizaciji bistveno bolj izražene kot v drugih, saj na vojaško organizacijo vpliva družbeno-politična ureditev, raven razvoja tehnologije in geopolitične okoliščine (Wiatr 1987, 34). Poljski teoretik sociologije vojske Wiatr je vojaško organizacijo opredelil kot družbeno organizacijo, za katero velja, da v njej formalne vezi dominirajo nad personalnimi. Vojaško organizacijo označuje kot birokratsko organizacijo s hierarhično strukturo in sebi lastnim sistemom stratifikacije. Po njegovem mnenju pa je vojaška organizacija tudi bojna skupina, ki je organizirana z namenom izbojevanja zmage v boju (Wiatr 1987, 34–35).

Manigart pravi, da so »vojaške organizacije neomejeni sistemi (so v neprestani medsebojni odvisnosti in izmenjavi z okoljem), kar pomeni, da različnim tipom družbe ustrezajo različni tipi vojaških organizacij« (Manigart 1998, 362). Manigart je tudi mnenja, da je prihodnost vojaških organizacij pogojena z novimi, bolj decentraliziranimi strukturnimi oblikami, bolj

odprtim sistemom in manj strogimi hierarhijami v organizaciji. Vojaške organizacije naj bi v prihodnosti bile zaradi večje učinkovitosti bolj podobne civilnim organizacijam (Manigart 1998, 362).

Z vojaško organizacijo lahko povežemo pojme hierarhičnosti, odgovornosti, podrejenosti in nadrejenosti (Kotnik v Jakič in drugi 2008, 72).

Goffman je vojaško organizacijo opredelil »kot totalno institucijo, ki gradi na preoblikovanju in izkoriščanju človekovega jaza za doseg ciljev organizacije« (Goffman v Jakič in drugi 2008, 72).

Vojaška organizacija je prav poseben tip organizacije, je organizacijska posebnost. Kot pravi Jazbec, gre za organizacijo, »ki je namenjena delovanju prav v ekstremnih pogojih kaosa, nasilja in nevarnosti« (Jazbec 2012). Vojaška organizacija tako pripravlja človeka na težke fizične in psihične obremenitve, da bi pri svojem delu, v boju, bil čim bolj uspešen (Jazbec 2012).

Tradicionalnost

Slovar slovenskega knjižnega jezika ta pojem opredeli kot »lastnost, značilnost tradicionalnega« (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2005). Pojem tradicionalnega, tradicija je oznaka za nek pojav, ki se je ustalil v skupnosti, družbi oziroma oznaka za nekaj, kar se je uveljavilo v nekem daljšem časovnem obdobju trajajoče dejavnosti (SSKJ v Poljak Istenič 2013, 93).

Modernost

Slovar slovenskega knjižnega jezika ta pojem označil kot »lastnost, značilnost modernega« (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2005). Na pojem modernosti, ki se v diplomski nalogi veže na vojaško organizacijo, v sodobnem času vpliva veliko dejavnikov. Tako Manigart navaja, da na postmoderno vojaško organizacijo in njeno strukturo vpliva stopnja ekonomskega razvoja, obstoječa tehnologija, socio-kulturno in geopolitično okolje. V teh dejavnikih se torej kaže tudi modernost sodobnih vojaških organizacij (Manigart 1998, 362).

V kontekstu moje diplomske naloge se pojma tradicionalnosti in modernosti vežeta izključno na vojaško organizacijo, za katero pojem tradicionalnega označuje nekaj ustaljenega, kar je veljalo v prejšnjih obdobjih, pojem modernosti pa je vezan na sodobne spremembe, ki so se ravno uvedle ali pa se šele uvajajo v vojaško organizacijo.

3 MODERNOST IN TRADICIONALNOST V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

Vojaška organizacija in njeno okolje sta se skozi obdobja zgodovine spreminjala. Čeprav se bom pri opredeljevanju vojaške organizacije osredotočila na njene značilnosti v obdobju po koncu hladne vojne, pa je pomembno omeniti tudi tipologijo vojaških organizacij, kot jih je opredelil Charles C. Moskos. Slednji je navedel tri obdobja vojaških organizacij, in sicer moderni tip, ki velja od 19. stoletja do konca druge svetovne vojne, pozno moderni tip vojaške organizacije, ki prevladuje v obdobju od sredine 20. stoletja do zgodnjih devetdesetih let prejšnjega stoletja, in postmoderni tip, ki je značilen za sodobni čas. Po Moskosu je bistvena predpostavka, da so se s koncem hladne vojne stare konvencionalne (tradicionalne) oblike pričele umikati novim postmodernim oblikam vojaške organizacije. Tako je vojaška organizacija spremenila nekatere značilnosti, med pomembnejšimi Moskos navaja povečanje prepletenosti med civilno in vojaško sfero, tako strukturno kot kulturno; zmanjšanje razlik znotraj oboroženih sil, ki temeljijo na bojevanju in napredovanju v činih v primerjavi s podpornimi vlogami; spremembo vojaškega namena, saj le-ta ne temelji več na bojevanju vojn kot v tradicionalnem smislu, ampak na misijah; uporabo vojaških sil bolj v namene mednarodnih misij, torej njihovo uporabo preko nacionalnih meja, in kot zadnjo internacionalizacijo oboroženih sil, kar se kaže v potrebi evropskih in drugih nadsocijalnih teles (uporaba v divizijah NATO) (Moskos in drugi 2000, 1–2).

3.1 Charles C. Moskos – teza o institucionalnosti in poklicnosti

Leta 1977 je Moskos, ki je proučeval socialno organizacijo oboroženih sil, oblikoval tezo o institucionalnosti in poklicnosti v vojaški organizaciji. Slednja je bila odgovor na krizo nacionalnovarnostne politike zahodnih držav, ki je poskušala vojsko prilagoditi družbenim spremembam. Kriza te politike je nastopila predvsem v prostovoljnih armadah, pa tudi med profesionalnimi vojaki v obvezniških vojskah (Jelušič 1997, 126). »Teza o institucionalnosti oziroma poklicnosti socialne organizacije v vojski je bila nekakšen teoretični pripomoček za

obrazložitev kriznih pojavov in vzrokov zanje, to pa seveda ne pomeni, da je tudi do pojava samega prišlo šele v sedemdesetih letih« (Jelušič 1997, 126). V tem obdobju se je torej začelo povezovanje vojaške organizacije s civilnim okoljem, pa tudi profesionalni vojak je vedno bolj postajal poklic kot drugi poklici v družbi (Jelušič 1997, 126).

Medtem ko pojem institucionalne vojaške organizacije označuje organizacijo, ki se razlikuje od civilne sfere, pa poklicna vojaška organizacija pomeni organizacijo, ki je podobna drugim civilnim institucijam. Institucionalne značilnosti vojaške organizacije se torej kažejo kot tradicionalne značilnosti te organizacije, vojaško organizacijo, v kateri pa prevladujejo značilnosti poklicnosti, pa lahko smatramo kot modernejšo organizacijo (Jelušič 1997, 126–129).

Moskos je v tej tezi glede na določene spremenljivke opredelil značilnosti institucionalne oziroma tradicionalne in poklicne oziroma moderne vojaške organizacije. Legitimnost se v institucionalni vojaški organizaciji kaže skozi normativne vrednote, kot so dolžnost, domovina; družba te sprejema tako, kot sprejema organizacijo. Vojaška organizacija s poklicnimi značilnostmi pa se legitimira skozi tržno ekonomijo, norme in vrednote niso pomembne. Družbeni ugled institucionalnega pripadnika je odvisen od družbenega ugleda same organizacije, medtem ko pa je ugled poklicnega vojaka povsem odvisen od njega samega, npr. od njegove plače, materialne preskrbljenosti. V vojaški organizaciji s poklicnimi pripadniki le-ti izpolnjujejo točno določene, specifične naloge, značilnost institucionalnega pa so splošne, razpršene naloge. Vojaška organizacija kot institucija je organizirana vertikalno, pripadniki znotraj takšne institucije so med seboj povezani, združuje jih skupna pripadnost organizaciji. V nasprotju pa so poklicni vojaki povezani med seboj zaradi opravljanja podobnih nalog, torej horizontalno. Pripadniki, ki delajo v instituciji, so njej predani 7 dni na teden, vse dni v letu. Svoj poklic so si zadali kot življenjsko usmeritev, zato tudi svoje delo opravljajo bolj vestno, celovito in kakovostno. Poleg tega je pripadnik institucije, v kolikor zapusti delovno mesto, sankcioniran in izgubi določene privilegije (vojaško stanovanje, položaj po upokojitvi ...). Poklicne pripadnike vojaške organizacije pa privlači rekrutiranje, npr. zaradi visoke plače in tehničnega urjenja. Slednji ne opravlja svojega dela v celoti, ampak po delih, prav tako lahko zamenja delovno mesto brez sankcij. Nagrajevanje je v tradicionalni vojaški organizaciji pogojeno s čini in nedenarnimi nagradami in priznanji, v moderni organizaciji pa se nagrajevanje kaže skozi usposobljenost in moč, nagrada pa je plača in druge denarne ugodnosti. Znotraj organizacije z institucionalnimi temelji je pripadnik v primeru kršitev odgovoren vojaškemu sodišču, v poklicni organizaciji pa kršitve obravnavajo civilna

sodišča. V nasprotju s poklicno vojsko je tradicionalno položaj žensk bistveno bolj omejen, tako pri zaposlovanju kot napredovanju. V poklicni vojski se zaposlovanje žensk povečuje in te napredujejo enako kot moški. Partnerica oziroma partner je v institucionalni vojaški organizaciji sestavni del vojaške skupnosti, saj je družinsko življenje del vojaške organizacije, kar pa je nasprotno od poklicne vojaške organizacije, ko partnerji niso del službe in se družinsko življenje povsem loči od poklicnega. Tako je tudi bivanje poklicnega pripadnika v svojem civilnem stanovanju ločeno od vojaškega, medtem ko je značilnost institucionalne vojaške organizacije, da vojak živi blizu službe, namenjena so mu tudi vojaška stanovanja, kar pa posledično vodi v pogoste selitve. Tudi organiziranje počitnic je del vojaške sfere. Po upokojitvi je profesionalni vojak upokojenec kot vsi civilni ljudje, brez privilegijev in ugodnosti, ki pa veljajo za upokojence tradicionalne vojaške organizacije (Moskos v Jelušič 1997, 127–129).

Tabela 3.1: Značilnosti institucionalne in poklicne vojaške organizacije

<i>Spremenljivka</i>	<i>Institucionalnost</i>	<i>Poklicnost</i>
<i>legitimnost</i>	<i>normativne vrednote</i>	<i>tržna ekonomija</i>
<i>družbeni ugled</i>	<i>spoštovanje temelji na namenu službovanja</i>	<i>ugled temelji na nagrajevanju</i>
<i>izpolnjevanje obveznosti</i>	<i>razpršeno, splošno</i>	<i>specifično, specialistično</i>
<i>referenčne skupine</i>	<i>vertikalno znotraj oboroženih sil</i>	<i>horizontalno s poklici zunaj vojske</i>
<i>privlačnost rekrutiranja</i>	<i>osebne značilnosti, življenjska usmeritev</i>	<i>visoka plača, tehnično urjenje</i>
<i>vrednotenje opravljenega dela</i>	<i>celovito in kakovostno</i>	<i>po delih in številčno</i>
<i>osnova nagrajevanja</i>	<i>čin in nadrejenost, skladna s činom</i>	<i>usposobljenost in moč</i>
<i>način nagrajevanja</i>	<i>veliko nedenarnih nagrad in priznanj</i>	<i>plača in ugodnosti</i>
<i>pravni sistem</i>	<i>vojaška sodišča, širok nadzor nad člani</i>	<i>civilna jurisdikcija, omejen nadzor nad člani</i>
<i>položaj žensk</i>	<i>omejeno zaposlovanje, omejeno napredovanje</i>	<i>široko zaposlovanje, odprto napredovanje</i>
<i>soproga/soprog</i>	<i>sestavni del vojaške skupnosti</i>	<i>izločeni iz vojaške skupnosti</i>
<i>bivanje</i>	<i>delo in bivanje blizu, vojaška stanovanja, pogoste selitve</i>	<i>delo in bivanje ločeni, stalna civilna stanovanja</i>
<i>položaj po upokojitvi</i>	<i>ugodnosti in prednosti</i>	<i>isti kot za nevojake</i>

Vir: Moskos (v Jelušič 1997, 128).

Zgoraj prikazana dva skrajna tipa organiziranja vojaške organizacije v praksi nista realizirana, saj se te značilnosti med seboj prepletajo. Poleg tega je pomembno, ali vojaška organizacija deluje v času miru ali vojne. Kot ugotavlja Jelušičeva, bi v vojni boljše delovala vojaška organizacija s tradicionalnimi značilnostmi, saj se morda pripadniki vojaške organizacije s poklicnimi značilnostmi v boju ne bi toliko potrudili, ker bodisi ne bi bili dovolj dobro plačani bodisi ne bi zaradi službe tvegali svojih življenj. Povsem drugačna situacija pa je v času miru. Institucionalno gledano je takrat vojaška organizacija povsem zaprt sistem, ki se razlikuje od civilnih institucij, z lastnim sistemom kontrole in sankcij. Ker je torej vojaška organizacija kot takšna vedno v pripravljenosti vojne, so v njej vedno prisotne nekatere tradicionalne značilnosti (Jelušič 1997, 128–129).

3.2 Opredelitev vojaške organizacije – Wiatr

Wiatr pravi, da v vojaški organizaciji formalne vezi dominirajo nad personalnimi. Medtem ko se formalne vezi kažejo v sodelovanju v sami strukturi organizacije, pa se personalne vezi izražajo v osebnem stiku in solidarnosti. Formalna vez torej povezuje ljudi, tudi če se ti med seboj ne poznajo, pri personalni vezi pa se ljudje med seboj poznajo, imajo že v osnovi osebni stik in je odnos do skupine njegova posledica. Dominacija formalnih vezi v vojaški organizaciji izhaja iz natančno določenih pravil vojaške službe, ki so pomembnejša kot osebni stik. Vendar pa to ne pomeni, da v vojaški organizaciji ni osebnih vezi med zaposlenimi. Le-te nastanejo na osnovi skupne vojaške službe, predvsem v boju (Wiatr 1987, 35).

Vojaška organizacija je birokratska organizacija, ki je hierarhično urejena. To pomeni, da so delovna mesta in napredovanje vertikalno podrejena od spodaj navzgor. Delo je praviloma stalno, ki pa zahteva izobrazbo in znanje, ter poteka po predpisanih merilih in postopkih. Delavec je pri svojem delu vezan na službeno disciplino in profesionalno etiko, pa tudi službene in osebne zadeve so strogo ločene. V tako urejeni birokratski organizaciji je poudarek na pisni dokumentaciji (Wiatr 1987, 36–37).

Po njegovem mnenju je zelo pomembna značilnost vojaške organizacije tudi njej lastni sistem stratifikacije. Ta se kaže v njeni hierarhiji, saj so socialni položaji natančno deljeni, razčlenjeni. Tako se kažejo razlike med položaji častnikov, podčastnikov in vojakov, kar pa naj bi po številnih študijah negativno vplivalo na moralo vojakov. Ena od posledic socialnih razlik med častniki in vojaki je nerazumevanje podrejenih s strani nadrejenih in ustvarjanje

napačnega mnenja o njih. Kot ugotavlja Wiatr je to problem vseh svetovnih vojaških organizacij (Wiatr 1987, 38–39).

Zgoraj navedene značilnosti vojaške organizacije so značilnosti, ki se nanašajo na delovanje v času miru. Vojaška organizacija je prav posebna organizacija, saj gre za bojno skupino, ki mora biti pripravljena, da v času vojne izbojuje zmago. Tako vojska služi družbenim silam, ki so na oblasti, in jih podpira. V mirnodobnem času se vojska vselej pripravlja, tako fizično kot psihično, na možnost vojne kadarkoli in kjerkoli. Zato gre v tem primeru za organizacijo, katere značilnosti se razlikujejo v času miru ali v času vojne. V času vojne se torej lahko zgodi, da vojaška organizacija dlje časa ne opravlja tistih običajnih, vsakodnevnih nalog, ki jih opravlja v času miru (Wiatr 1987, 40).

3.3 Postmoderna vojaška organizacija – Manigart

Kot navaja Manigart, na strukturo vojaške organizacije vpliva pet dejavnikov: »stopnja ekonomskega razvoja, obstoječa tehnologija, socio-kulturno okolje, geopolitično okolje in naloga same organizacije« (Manigart 1998, 362).

Po njegovem mnenju je za postmoderno vojaško organizacijo značilen upad množične armade, saj se je ukinila splošna vojaška obveznost, ki je veljala v miru, in nacionalna mobilizacija v času vojne. Spremembe pa se dogajajo tudi v ekonomiji. Razvija se globalni trg, z njim pa tudi transnacionalne organizacije. Vojaška organizacija bo zaradi boljše učinkovitosti morala biti v prihodnje manj hierarhična organizacija, a z bolj odprtim sistemom sodelovanja (Manigart 1998, 363).

Na modernejšo vojaško organizacijo močno vpliva tudi tehnološki dejavnik, kar se kaže v uporabi visoko razvite tehnologije oborožitvenih sistemov zahodnih industrijskih družb. Tehnologija oborožitvenih sistemov je dandanes v velikem razcvetu in govorimo lahko celo o revoluciji v vojaških zadevah. Kot posledica te visoko razvite (informacijske) tehnologije je sprememba tradicionalne strukture moči, saj se pojavljajo nove organizacijske oblike v vojaški organizaciji. Informacije so namreč neposredno dostopne, zato je komuniciranje med tistim na vrhu in voditeljem posameznih področij nemoteno in ni potreben nikakršen vmesni člen. Manigart pa opredeljuje še dva vidika tehnološkega dejavnika, in sicer razoroževanje v smislu, ko bi zaradi visoko razvite tehnologije obrambni stroški bili večji kot dovoljuje proračun in se zaradi tega vsako generacijo kasneje nakupi manj orožja za opremljanje vojske;

ter dejstvo, da to drago orožje v konfliktu manjše intenzivnosti sploh ni uporabljeno (Manigart 1998, 363–364).

Postmoderne vojaške organizacije izgubljajo tiste tradicionalne vrednote, ki so včasih veljale za vojaške organizacije. V novejšem času je značilen individualizem, ko pripadniki vojaške organizacije lastne interese postavljajo pred pripadnost instituciji. Služba za celo življenje ni več vrednota v vojaški organizaciji, kot je to bila včasih. Kot vrednoti izginjata tudi državljanska zavest in dolžnost do lastnega naroda, ponos, da služiš domovini in lastnemu narodu. V postmodernej vojaški organizaciji je poudarek na lastnih pravicah, močno pa se je spremenil tudi odnos do dela, saj vojake ne zanima patriotizem, ampak delovni pogoji. Tudi zaupanje v vojaško organizacijo upada (Manigart 1998, 364–365).

Vpliv geopolitičnega okolja se je pokazal s koncem hladne vojne, ko so vojske postajale manjše in bolj profesionalne sile. »Janowitz ta trend imenuje realna sila« (Manigart 1998, 365).

Manigart ugotavlja, da so zahodne vojaške organizacije matrične organizacije, kjer gre za dvojni mehanizem poročanja in nadzora, za vertikalnega in horizontalnega. Dodaja še, da bi postmoderne vojaške organizacije morale biti dobro socialno integrirane v družbo, saj bo zaradi nezanimanja za vojaške službe rekrutiranje vse težje. Postmoderna organizacija bi morala postati zanimivejša za najrazličnejše ljudi, kar pa tudi pomeni, da bi morala biti kulturno raznolika – zaposlovati ženske, etnične manjšine ... V nasprotju so v tradicionalnih vojaških organizacijah bile značilne množične armade, predvsem zaradi varnosti ljudi, stanja nevarnosti in dejstvom, da so vojske takrat odsevale sicer socialno raznoliko, pa vendar kulturno homogeno družbo (Manigart 1998, 368–369). »V novih postmodernih vojskah bo kulturna raznolikost zamenjala socialno zastopanost kot kriterij, po katerem se sodi sprejemljivost socialne sestave oboroženih sil« (Manigart 1998, 369).

Vojaška organizacija bo torej v prihodnosti imela decentralizirano določanje, prepustne meje, 'plosko' hierarhijo in večjo sposobnost toleriranja negotovosti (Manigart 1998, 369).

4 SLOVENSKA VOJSKA KOT VOJAŠKA ORGANIZACIJA

Skozi analizo in pregled različnih teoretikov vojaške organizacije sem tako prišla do tistih bistvenih značilnosti, ki opredeljujejo bodisi tradicionalno vojaško organizacijo bodisi sodobnejšo vojaško organizacijo. Tako me je vodil pomislek, kakšna vojaška organizacija je torej SV? Je slednja še vedno tog in zaprt sistem organiziranosti ali v njem že prevladujejo prvine modernosti? SV bom tako analizirala skozi nekatere elemente, kot so vrednote, stopnja profesionalizacije, položaj žensk, vključevanje v mirovne operacije, na koncu pa bom opredelila še slovensko javno mnenje in ugled naše vojaške organizacije.

4.1 Vrednote Slovenske vojske

Ker vojaška organizacija velja tudi za družbeno organizacijo, naj bi v vojski veljale podobne vrednote, kot veljajo za družbo, kateri vojska služi. Če bodo torej v družbi prevladovala tradicionalne vrednote, se bodo te vrednote odsevale tudi v vojski in obratno. Kot navaja Garbova, je v vojski zahodnim demokratičnim družbam pomembnejši profesionalizem, medtem ko na socialističnem vzhodu poudarjajo družbene vrednote (Garb 2009, 107). Na eni strani se v vojski dogajajo spremembe, saj se oborožene sile vedno bolj povezujejo z družbo, postajajo bolj odprte in kot bi na videz izgubljale tradicionalne vrednote, kar pa bi lahko vplivalo na bojno učinkovitost. Po drugi strani pa imajo pripadniki oboroženih sil, ki si v vojski ustvarjajo kariero, ogromno teoretičnega znanja, vrednot, še vedno pa je tudi čutiti pripadnost vojaškemu poklicu (Garb 2009, 108).

Če povzamemo vrednote vojaške organizacije različnih avtorjev in etični kodeks ameriške vojske, bi lahko te vrednote razdelili na institucionalne in značajske. Tako med institucionalne vrednote štejemo zvestobo narodu in enoti, osebno odgovornost, altruizem, dolžnost, poslušnost, red in disciplino, čast, pripravljenost na smrt in ubijanje, zaupanje instituciji, egalitarizem, tovarištvo, skupno identiteto in timsko delo, strokovnost, tradicionalizem, nacionalizem in konzervativizem. Med značajske vrednote pa spadajo predanost vodji, skupini in načelom, pogum, drznost in bojevitost, nadzirana agresivnost, odkritosrčnost, asketizem, samožrtvovanje, brezkompromisnost in neomajnost, dogmatičnost in

netolerantnost, dominantnost in težnja po manipuliranju, avanturizem, pesimizem, stanovitnost, samonadzor, ponos, želja po moči in realizem (Kotnik – Dvojmoč 2002, 121).

»Vrednote SV so gonilna sila uresničevanja poslanstva SV. Izhajajo iz splošnih civilizacijskih vrednot, vrednot slovenske družbe in posebnosti delovanja vojske. Vrednote SV dajejo okvirje za delovanje in vedenje posameznikov samostojno in v skupini« (Furlan in drugi 2006, 17). SV kot svoje vrednote opredeljuje domoljubje, čast, pogum, predanost, lojalnost in tovarištvo. Domoljubje je temeljna vrednota SV in je opredeljena kot »zavest pripadnosti domovini Slovenije in nesebično izvrševanje dolžnosti pri uresničevanju skupnih ciljev« (Furlan in drugi 2006, 18).

Pripadnik SV si lahko šteje v čast, da »/.../podpira nacionalne interese in prispeva k varnosti in blaginji državljanov Republike Slovenije. Ponosen je, ker lahko prispeva k zmanjšanju trpljenja in k stabilnemu okolju v svetu. Svoje naloge izvaja pošteno in vestno ter skrbi za doseganje vojaških vrednot in vrednot družbe« (Furlan in drugi 2006, 18). Pripadniku, ki služi SV, je lahko tudi v ponos, da je del vojske, ki je kot taka tradicionalno označena, da se bojuje proti agresorjem in je odločilno prispevala k samostojnosti Republike Slovenije (Furlan in drugi 2006, 18).

Pogum pripadnika SV se izraža v pripravljenosti uporabiti orožje v skrajni sili pri izvajanju svojih nalog in zavedanje, da pri tem lahko izgubi življenje on sam, njegovi soborci in podrejeni. Pogum označuje pripadnika, ki še vedno izvaja naloge, čeprav so njegovi borci ranjeni ali so izgubili življenje, še vedno vztraja kljub veliki intenzivnosti naporov ali pa te celo v teh nalogah ne podpira javnost (Furlan in drugi 2006, 18).

Lojalnost je vrednota, ki med seboj povezuje vse pripadnike SV. Ta pripadniku SV narekuje skrb za njeno učinkovitost in skrb za zaščito interesov Republike Slovenije in krepitev njenega ugleda v svetu. Lojalnost med samimi pripadniki pa se kaže v tem, ko podrejeni izvajajo povelja, odrejena od nadrejenih. O lojalnosti govorimo takrat, ko je med pripadniki medsebojno zaupanje, spoštovanje in je njihova dolžnost opravljena disciplinirano in odgovorno (Furlan in drugi 2006, 18–19).

»Tovarištvo je jedro notranje povezanosti in trdnosti enote. Izraža se z medsebojnim spoštovanjem, s pomočjo in prijateljstvom. Tovarištvo povezuje pripadnike SV v negotovem in nevarnem okolju in prispeva k ohranjanju bojne morale« (Furlan in drugi 2006, 19).

Predanost pripadnika SV se izraža v izvajanju svojih nalog kjerkoli in kadarkoli, ne glede na nevarnost in težave. Od pripadnika se tako pričakuje požrtvovalnost in postavitve službe pred lastne interese (Furlan in drugi 2006, 19).

4.2 Vključevanje Slovenske vojske v mirovne operacije

Postmoderna vojaška organizacija se je v sodobnem svetu začela spreminjati v obsegu nalog, saj so le-te zaradi vključevanja v številne mednarodne organizacije postale veliko obsežnejše kot pa takrat, ko so se naloge opravljale le znotraj nacionalnih meja. Tako sta se hkrati dogajala dva procesa, in sicer preoblikovanje vlog v nacionalnih okvirih in oblikovanje nalog na mednarodni ravni oboroženih sil (Kotnik – Dvojmoč 2002, 179).

V sodobnem času so začele v mednarodni skupnosti prevladovati naloge, »/.../ki nihajo med vojno in mirom« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 185). Tako se je za te naloge razvil termin nevojne vojaške operacije (NVO), med katerimi so ene pomembnejših oblik operacije v podporo miru. Čeprav te operacije včasih niso bile preveč spremljane, pa je današnji pristop do teh operacij z uporabo diplomatskih, političnih, ekonomskih instrumentov veliko celovitejši (Kotnik – Dvojmoč 2002, 191).

Leta 1997 je Republika Slovenija prvič poslala enaindvajset pripadnikov SV na mirovno operacijo Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) v Albanijo (mirovna operacija ALBA). S polnopravnim članstvom v Evropski uniji (EU) in Severnoatlantski zvezi (NATO) leta 2004 je Slovenija še dodatno prispevala k mednarodnemu miru in varnosti. Njeno število pripadnikov SV se je v osmih letih od začetka sodelovanja v mednarodnih mirovniških operacijah povečalo za kar desetkrat, saj je leta 2005 to število znašalo 254 pripadnikov (Juvan 2005, 175).

V letošnjem letu je Slovenija zabeležila 384 pripadnikov in pripadnic SV na osmih mednarodnih misijah po svetu: Kosovo, Srbija, Makedonija, Bosna in Hercegovina, Afganistan, Libanon, Sirija in Mali (Ma. Ja. 2014). Vendar pa je potrebno poudariti, da je misija v Afganistanu skoraj zaključena. Tako sta po trenutnih podatkih v Afganistanu ostala le še dva pripadnika SV (24 ur.com 2014). Ker SV trenutno sestavlja 7264 pripadnikov, pomeni, da delež pripadnic in pripadnikov na mednarodnih misijah trenutno znaša 353 pripadnikov, kar je skoraj 5 % stalne sestave SV (Slovenska vojska 2014). Po mnenju načelnika generalštaba SV Dobrana Božiča je le-ta s članstvom v zvezi Nato postala bolj sodobna in operativna, z mednarodnimi misijami pa si pridobiva pomembne izkušnje (Ma. Ja. 2014).

Glede na število pripadnikov SV je najštevilčnejša mednarodna misija KFOR na Kosovu pod okriljem zveze NATO, saj je trenutno tam prisotnih 315 pripadnikov in pripadnic SV. Tam sile delujejo že od leta 1999, SV pa je na Kosovu aktivna od leta 2000 (Ma. Ja. 2014). »Naloge slovenskih vojakov na Kosovu vključujejo vzdrževanje varnega in stabilnega okolja, zagotavljanje pogojev za prenos odgovornosti civilnim oblastem, izvajanje kontrole na komunikacijah in kontrolnih točkah, varovanje objektov posebnega pomena ter izvajanje projektov civilno-vojaškega sodelovanja« (Slovenska vojska 2014).

V nasprotju z misijo na Kosovem, pa sta na misiji v Srbiji in Makedoniji prisotna le po en pripadnik SV v vsaki misiji. Obe misiji delujeta pod okriljem zveze NATO. Medtem ko so v Srbiji slovenske mirovne sile prisotne že od leta 2007, pa je Slovenija svoje pripadnike v Makedonijo napotila leta 2010. Poglavitna vloga slovenskih pripadnikov v Srbiji je transport blaga kot tudi potnikov čez srbsko ozemlje. Mednarodna misija v Makedoniji je bila posledično oblikovana zaradi krize na Kosovu. Bistvena naloga, ki jo je zveza Nato imela v Makedoniji, je bilo preoblikovanje obrambno-vojaškega sektorja in približevanje države k zavezništvu. Zaradi vidnega napredka se tudi mednarodne sile na tem območju zmanjšujejo (Ma. Ja. 2014; Slovenska vojska 2014).

Manjše število pripadnikov SV je prisotnih tudi v Siriji in Maliju. V Siriji sodelujejo sile pod okriljem Organizacije združenih narodov OZN, v Maliju pa so prisotne mednarodne sile Evropske unije. Medtem ko je SV v Siriji prisotna že kar nekaj časa, od leta 1998, pa je Slovenija z misijo v Maliju začela leta 2003. Tam je poglavitna naloga podpirati in svetovati oboroženim silam Malija, v Siriji pa je potrebno skrbeti za nadzor in ohranitev miru med sprtima stranema na območju Izraela, Libanona in Sirije (Ma. Ja. 2014).

SV je v Libanonu prisotna od leta 2006, trenutno je tam nameščenih 14 pripadnikov Slovenske vojske. To misijo vodi Organizacija združenih narodov, temeljni nalogi Slovenije na tem območju pa sta nadzor pri umiku izraelskih oboroženih sil iz Libanona in premirje med državama (Ma. Ja. 2014).

Sprva je bila mirovna operacija v Bosni in Hercegovini od leta 1995 pod okriljem Natovih sil, leta 2004 pa misijo prevzame Evropska unija, zveza NATO pa še vedno ohrani štab v Sarajevu. SV je tam prisotna že od leta 1997, letos pa tam sodeluje dvanajst slovenskih pripadnikov. Poglavitni nalogi sta izvajanje daytonskega sporazuma in pomoč pri delovanju in reformiranju oblasti (Ma. Ja. 2014).

4.3 Profesionalizacija Slovenske vojske

SV se je skozi razvoj v profesionalno vojaško organizacijo v kratkem času soočala z mnogimi spremembami, in sicer preimenovanje in transformacija iz Teritorialne obrambe v SV, udeležba na mednarodnih mirovnih operacijah, sprememba popolnjevanja, vključitev v Severnoatlantsko zvezo ... Prelomno leto za SV je bilo zagotovo leto 1997, ko se je SV prvič udeležila mirovne operacije v Albaniji, tisto leto pa je dobila tudi zavrnjeno članstvo v zvezi NATO (Šavc in Mikuž 2011, 62–64). Do njenega polnopravnega članstva marca 2004 »/.../ je bilo sprejetih več pomembnih odločitev, in sicer prva ReSDPRO SV, politična odločitev za prehod na poklicno popolnjevanje vojske in opustitev naborništva, za prehod s partnerskih ciljev na cilje sil Nata, zagon projekta profesionalizacije SV (PROVOJ) in oblikovanje prvega srednjeročnega programa obrambnega sistema (SOPR)« (Šavc in Mikuž 2011, 64).

Pojem profesionalizacije SV sovpada s preходом iz naborniškega sistema na poklicno vojsko, vendar pa slednje ne pomeni nujno tudi profesionalizacije vojske. Kot opozarja Petkova, profesionalne in poklicne vojske ne gre enačiti. Pojem profesionalnost opredeljuje strokovnost, nenehno izobraževanje, profesionalno etiko, avtonomijo in avtoriteto. Profesionalizacija SV je tudi eden izmed ciljev, ki je zapisan v Resoluciji o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025, in tako je torej bila sprememba popolnjevanja SV le dodaten korak k njeni profesionalizaciji (Petek 2011, 81).

Profesionalizacija je torej bila opredeljena kot tretji dolgoročni cilj SV v prihodnje. »S pospešenim procesom funkcionalne profesionalizacije transformirati SV v visoko profesionalno in učinkovito vojaško organizacijo, sposobno skupnega delovanja tudi v večnacionalnem vojaškem okviru, skladno s sodobnimi koncepti in doktrinami, ter v razumnem obsegu ohranjati njeno sposobnost za učinkovito izvajanje nalog, izhajajočih iz doktrine oblikovanja in delovanja vojaške strateške rezerve« (Ministrstvo za obrambo 2011, 23).

Profesionalizacija SV, ki se je začela leta 2003 s projektom Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo (PROVOJ), je bila sprva mišljena kot cilj omenjenega projekta, ki bi ga dosegli s spremembo iz naborniške vojske v poklicno. Kotnik pa meni, da je profesionalizacijo potrebno obravnavati kot proces in ne cilj, poleg tega pa je ta odvisna tudi

od številnih dejavnikov. Med drugimi nanj nedvomno vpliva zmanjšanje finančnih sredstev v obrambne namene, kar posledično otežuje nadaljnji razvoj SV (Kotnik 2012, 12–24).

Če pogledamo na profesionalizacijo SV še malo drugače, lahko opazimo tudi nekaj njenih kritik in slabosti. Zaradi njenega hitrega razvoja in procesa je pri tem nastalo kar nekaj nepravilnosti oziroma posledic, ki so vidne še danes. Transformacija SV iz obvezniške v poklicno vojsko je sicer pomenila nagel preskok k profesionalizaciji, vendar pa pri tem ni odpravila vseh elementov, značilnih za obvezniško vojsko. Tako na primer glede razmerja vojaškega kadra še ni mogoče govoriti o poklicni vojski, saj še nismo dosegli planskega razmerja 1 : 2 : 5 med častniki, podčastniki in vojaki. Pri omenjenem prehodu so se zmanjšale tudi operativne zmogljivosti SV v primerjavi s poveljstveno strukturo SV, ki bi naj bila preobsežna. Zagotovo so na profesionalizacijo SV vplivale tudi finančne omejitve, kar se seveda ne kaže kot njena uspešnost. Kot meni Kotnik, bi bilo glede na razpoložljivost finančnih virov potrebno opredeliti nove nacionalnovarnostne in obrambne cilje. Za uspešno profesionalizacijo SV je potrebna tudi profesionalna integriteta njenih pripadnikov, kjer gre za vprašanje, ali se je Kodeks vojaške etike Slovenske vojske med njenimi pripadniki že ponotranjil. Nedvomno bi se etični in vojaški profesionalizem v SV lahko nadaljnje razvijal. Uspešnost profesionalizacije se kaže tudi skozi strokovnost, ki pa je odvisna od nenehnega izobraževanja. Pri tem pa ne gre le za izobraževanje častnikov in podčastnikov, ampak tudi nižjega kadra. V današnjem varnostnem okolju le urjenje in praktično usposabljanje vojakov ni dovolj. Nenazadnje projekt PROVOJ, s katerim se je začela profesionalizacija SV, sploh ni bil dokončan. Projekt je namreč bil predviden do leta 2010, vendar pa je bil predčasno zaključen leta 2007. Tako niso bili doseženi nekateri pomembnejši cilji projekta, pa tudi profesionalizacija še ni zajela dela v ministrstvu in na generalštabu (Kotnik 2012, 14–23).

»Kot vsak družbeni proces je tudi profesionalizacija vojaške organizacije nihanje. Zato ga je treba skrbno nadzorovati in usmerjati ter si prizadevati, da so oscilacije v njem čim manjše, glavno dogajanje pa kljub občasnim težavam in zastojem pretežno pozitivno« (Kotnik 2012, 24).

4.4 Položaj žensk v Slovenski vojski

Vključevanje žensk v oborožene sile se je začelo v devetnajstem stoletju, vendar je bilo to mogoče le v vojnih razmerah. Povečano vključevanje žensk v vojsko tudi v mirnodobnem času pa se je začelo po drugi svetovni vojni. Tako se je počasi začela spreminjati spolna reprezentativnost oboroženih sil, čeprav še dandanes, ko je vključevanje žensk v vojsko vse večje, ni mogoče govoriti o spolni reprezentativnosti oboroženih sil. To bi namreč pomenilo, da bi polovico zaposlenih v vojaški organizaciji predstavljale ženske (Kotnik – Dvojmoč 2002, 297–299).

Vključevanje žensk v vojaško organizacijo je odvisno od številnih dejavnikov, in sicer psihofizičnih, družbenih dejavnikov in privzgojenih značilnosti. Z vstopom žensk v oborožene sile se je končal pojem vojaške organizacije kot moške organizacije, kar pa je prineslo številne prednosti, po mnenju nekaterih teoretikov pa tudi nekaj slabosti. Nekateri tradicionalisti še vedno nasprotujejo, da bi ženske opravljale vojaško službo, in to predpostavko argumentirajo, da ženske niso namenjene izvajanju nasilja, ne prenašajo dobro stresnih situacij, z njihovim vstopom v vojaško organizacijo zmanjšujejo moško tovarištvo, so ranljivejše od moških, pri njihovem delu jih omejuje materinska funkcija ... Upoštevati je treba, da so v družbi včasih bila zakoreninjena tradicionalna mnenja in stališča glede vloge žensk, vendar pa se je družba v zadnjem obdobju drastično spremenila v smeri emancipacije žensk, kar pa se odraža tudi v vojaški organizaciji. Glede vključevanja žensk v vojaško organizacijo bodo vedno različna mnenja, potrebno pa bo poiskati tisto srednjo pot. Ženskam je namreč potrebno priznati enakopravnost tudi v tej, še vedno pretežno moški instituciji, hkrati pa je treba paziti, da se zaradi čustvenega vztrajanja pri vojaških zadevah ne bi slabšala učinkovitost oboroženih sil (Kotnik – Dvojmoč 2002, 314–316).

SV je začela z vključevanjem žensk v svoje oborožene sile po letu 1995 predvsem zaradi vključevanja v zvezo NATO. Obširnejše vključevanje žensk v SV pa se je začelo po letu 2002 z ukinitvijo obveznega služenja vojaškega roka oziroma postopno profesionalizacijo SV (Geržina 2011, 400). V SV je trenutno, od skupno 7246 zaposlenih v stalni sestavi, 1130 žensk, kar predstavlja 15,6 % zaposlenih v stalni sestavi SV (Slovenska vojska 2014). »Slovenija se z visoko zastopanostjo žensk v SV uvršča v vrh feminiziranih svetovnih vojska.

Kljub temu da so ženskam v SV na podlagi normativnih podlag dostopne vse vojaške dolžnosti, pretežno opravljajo podporne naloge (Geržina 2011, 399).

Operativne in vodilne dolžnosti v SV naj bi opravljali moški, pa tudi vodilna mesta, ki jih zasedajo ženske, naj bi bila manj pomembna, kot so pomembni položaji, ki jih zasedajo moški. Tako naj bi bilo število žensk s častniškimi čini bistveno manj, kot pa je število moških z enakovrednimi čini (Pešec 2002, 139–140). Po podatkih iz leta 2002 je »/.../najvišja dolžnost, ki jo zaseda ženska v SV, je torej brigadir. Najvišji osebni čin, ki ga imajo ženske v SV, je major« (Pešec 2002, 139).

4.5 Javno mnenje o Slovenski vojski in njen ugled

4.5.1 Analiza raziskav javnega mnenja o Slovenski vojski v obdobju 1990–2009

Po analizi raziskav je bilo ugotovljeno, da je SV po stopnji zaupanja institucijam v državi uvrščena med pet najbolj zaupanja vrednim družbenim institucijam, saj je uvrščena le za družino in sorodniki, izobraževalnim sistemom, evrom in varuhom človekovih pravic. Skozi obravnavano obdobje se je zaupanje SV spreminjalo, in sicer je na začetku po osamosvojitveni vojni bilo zaupanje v vojsko najvišje, potem je malo upadlo, povišalo se je zopet leta 2005, torej po uvedbi poklicne vojske. Za leto 2009 je zabeležen padec pod 50 % glede zaupanja SV. Ugled SV v javnosti, ki se je v raziskavi meril po desetstopenjski lestvici, pa je bil v povprečju za raziskovano obdobje opredeljen z oceno šest (Malešič 2011, 926–928).

4.5.2 Analiza raziskav javnega mnenja o Slovenski vojski v obdobju 2005–2013

Raziskava, ki je bila objavljena junija lani, je pokazala, da ima slovenska javnost o SV dobro mnenje in jo po zaupanju v državno institucijo uvršča v sam vrh. To je vsekakor za ugled naše vojaške organizacije zelo pohvalno, vendar pa je z mednarodnega vidika zgodba nekoliko drugačna. Tudi na splošno velja, da je nacionalno zaupanje in ugled vojaške organizacije višje od drugih državnih institucij. Po besedah Garbove pa so javnomnenjske raziskave Evropske komisije pokazale, da je Republika Slovenija, čeprav po mnenju anketirancev s pozitivnim zaupanjem v SV, še vedno na dnu lestvice držav po zaupanju državljanov v nacionalno vojsko v Evropi. Manj zaupanja v vojsko od Slovenije naj bi po tej raziskavi imeli le še Bolgarija in Islandija. Kje tičijo razlogi za takšen rezultat meritev, pa je vprašanje za nadaljnje raziskave (Garb 2013, 8).

5 ZAKLJUČEK

Vojaška organizacija velja za svojevrstno organizacijo s številnimi posebnostmi, ki se je skozi zgodovino spreminjala. Obdobje po koncu hladne vojne je bilo za vojaško organizacijo najbolj prelomno, saj se je le-ta začela soočati z naglimi spremembami. Tako je vojaška organizacija zaradi različnih dejavnikov začela opuščati elemente tradicionalnosti, ki so jo v preteklosti najbolj označevali, in z razvojem nove tehnologije postajati sodobnejša, torej modernejša organizacija. Ta organizacija je postajala čedalje bolj podobna drugim civilnim organizacijam, predvsem pa zanimiva za številne teoretike, ki so se ukvarjali s proučevanjem vojske in njenih sprememb.

SV je kot vojaška organizacija nastala ravno v času teh drastičnih sprememb. Ker je že sama po sebi bila oblikovana v tako imenovanem postmodernem obdobju, obdobju po koncu hladne vojne, so že v njenih temeljih bili prisotni zametki modernosti. Pa vendar je tudi SV kot druge vojaške organizacije ohranila nekatere tradicionalne elemente, saj le-ti vojsko označujejo kot organizacijsko posebnost. Še dandanes moramo namreč priznati, da vojska to je, kar pa vsekakor prispeva tudi k njeni učinkovitosti.

Iz opredelitev vojaške organizacije različnih teoretikov sem povzela nekaj tradicionalnih in modernih spremenljivk, ki sem jih proučila na primeru Slovenske vojske kot vojaške organizacije. Na spremenljivkah, kot so vrednote, mirovne operacije, profesionalizacija, položaj žensk, javno mnenje in ugled, sem ugotavljala, ali se te v SV kažejo kot tradicionalne ali moderne značilnosti.

Pri vrednotah SV lahko opazimo tradicionalnost, saj so institucionalne vrednote, kot so domoljubje, čast, lojalnost in tovarištvo, prisotne v večji meri kot pa značajske vrednote, to sta pogum in predanost. Mirovne operacije in mednarodno sodelovanje SV na misijah so nedvomno element modernosti. SV je s sodelovanjem z drugimi mednarodnimi oboroženimi silami postala ne le svetovno prepoznana, ampak si je na ta način odprla vrata v zavezništva, kot sta Severnoatlantska zveza (NATO) in Evropska Unija. Takrat je SV začela tudi s svojo profesionalizacijo, ki je element modernosti in značilen za sodobne vojaške organizacije. Pomembnejši korak k profesionalizaciji je SV naredila s prehodom iz naborniškega sistema v poklicno vojsko s pogodbeno rezervo, kot jo poznamo danes. Posledično je to pomenilo upad

množične armade, kar se kaže kot značilnost sodobne vojske. Lahko bi rekli, da smo pri položaju žensk v SV še malo tradicionalno usmerjeni, saj še vedno prevladuje večje število moških z visokimi vojaškimi čini kot število žensk z enakovredno visokimi čini. Vendar pa podatki kažejo, da se je v zadnjih desetih letih število žensk, zaposlenih v SV, zelo povečalo. Povečanje zaposlovanja žensk v pretežno moški instituciji pa je vsekakor prej moderna značilnost SV kot pa tradicionalna. Javno mnenje o SV je dobro, pa tudi njen ugled je pozitivno ocenjen. Vendar pa po mojem mnenju ugled slovenske vojaške organizacije ni odvisen od družbenega ugleda posameznega pripadnika SV. Dandanes ne moremo reči, da slabši družbeni ugled posameznega pripadnika SV vpliva tudi na njen ugled, torej na ugled institucije kot take. Vsak pripadnik SV skrbi za svoj družbeni ugled. Ta pa bi zaradi službovanja v tej instituciji morda lahko bil odvisen od nagrajevanja oziroma od čina, ki ga ima pripadnik, in s tem boljšega načina življenja, ki ga pripadnik lahko uživa. Tudi ta element je prisoten v sodobnejših vojaških organizacijah.

Ugotovitve so bile pričakovane in tako tudi potrjujem svojo hipotezo, ki pravi, da v SV po letu 2002 prevladujejo elementi modernosti, tradicionalnost pa izgublja svoj pomen. Tukaj je potrebno poudariti, da tradicionalne značilnosti še niso povsem izključene in so še prisotne, vendar v manjši meri. Element tradicionalnosti v slovenski vojaški organizaciji se tako kaže le v opredeljenih vrednotah SV, druge spremenljivke pa so bolj značilne za sodobnejše vojaške organizacije.

Za konec pa še pomislek, kaj bo značilno za vojaške organizacije v prihodnosti. Slednje je opredelil Kotnik, ki pravi, da bodo le-te temeljile večinoma na majhni, poklicni vojski, vojaki svoje vojaške službe ne bodo več obravnavali kot življenjski poklic, vse večja pa je tudi možnost, da bo tehnološki dejavnik zamenjal človeškega (Kotnik – Dvojmoč 2002, 223). »Vojaške organizacije bodo morale postati bolj odprti sistemi, z bolj prehodnimi mejami, z večjo odprtostjo za ženske, družbene manjšine ter spreminjajoče se družbene vrednote, kar se bo kazalo tudi v njihovi večji kulturni različnosti oziroma socialni reprezentativnosti« (Kotnik – Dvojmoč 2002, 223). Skratka, vojaška organizacija se bo tudi v prihodnosti soočala s številnimi spremembami in vedno znova opredeljevala značilnosti tradicionalnosti in modernosti.

6 LITERATURA

1. Furlan, Branimir, Davorin Rečnik, Rudi Vrabič, Vasilije Maraš, Janez Cerkovnik, Branko Špur, Miloš Šonc, Marjan Tušak, Marijan Ivanuša, Boris Gorjup, Martin Kojadin, Kamil Lasič in Marko Unger. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
2. Garb, Maja. 2009. Divergentno in konvergentno v odnosu med vojsko in družbo. *Teorija in praksa* 46 (1–2). Dostopno prek: file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/URN-NBN-SI-DOC-33GE6EP1.pdf (20. maj 2014).
3. --- 2013. Javno mnenje o Slovenski vojski dobro, a v mednarodnoprimerjalni luči slabše. *Revija obramba* (7). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/sv_v_publikacijah/6_%C4%8Dlanek_Zaupanje_javnosti_v_SV.pdf (21. julij 2014).
4. Geržina, Vesna. 2011. Vključevanje žensk v oborožene sile. V *Zbornik 8. festivala raziskovanja ekonomije in managementa*, ur. Vesna Geržina, 399–405. Dostopno prek: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-123-6/prispevki/045.pdf> (23. julij 2014).
5. Jakič, Manica, Ljubica Jelušič, Anton Grizold in Velko S. Rus. 2008. Samozaznava, vrednote in zaznava socialne klime v Slovenski vojski pri reprezentativnem vzorcu njenih predstavnikov/predstavnice. *Anthropos* 3–4 (69–94). Dostopno prek: http://www.anthropos.si/anthropos/2008/3_4/05_jakic.pdf (9. avgust 2014).
6. Jazbec, Gregor. 2012. Vojaška psihologija v Slovenski vojski. *Revija Vita* (78). Dostopno prek: http://www.revija-vita.com/index.php?naslovclanek=Voja%C5%A1ka_psihologija_v_Slovenski_vojski&stevilkavita=78 (8. avgust 2014).
7. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

8. Juvan, Jelena. 2005. Slovenska vojska v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 175–186. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Kladnik, Tomaž. 2006. *Slovenska vojska v službi domovine*. Ljubljana: Defensor.
10. Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Kotnik, Igor. 2012. Profesionalizacija Slovenske vojske – cilja ali pot. *Sodobni vojaški izzivi* 14 (1). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_14_1.pdf (8. avgust 2014).
12. Malešič, Marjan. 2011. Javno mnenje in vojska: med zaupanjem in brezbriznostjo. *Teorija in praksa* 48 (4): 915–935.
13. Ma., Ja. 2014. Interaktivno: Slovenska vojska na misijah v tujini. *Delo*, 30. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/slovenija/interaktivno-slovenska-vojska-na-misijah-v-tujini.html> (22. junij 2014).
14. Manigart, Philippe. 1998. Postmoderne vojaške organizacije: sociološka analiza. *Teorija in praksa* 35 (2): 362–369.
15. Ministrstvo za obrambo. 2011. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/ReDPROSV2_5_slo_en.pdf (8. avgust 2014).
16. Moskos, Charles C., John Allen Williams in David R. Segal, ur. 2000. *The postmodern military: armed forces after the Cold War*. New York: Oxford University Press.
17. Pešec, Mojca. 2002. Ženske v Slovenski vojski. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 138–141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske.

18. Petek, Alenka. 2011. Profesionalna (slovenska) vojska? *Sodobni vojaški izzivi* 13 (2). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf (20. junij 2014).
19. Poljak Istenič, Saša. 2013. *Tradicija v sodobnosti*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
20. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2005. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
21. *Slovenska vojska*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si> (14. april 2014).
22. Šavc, Primož in Ivan Mikuž. 2011. Razvoj Slovenske vojske v drugem desetletju njenega obstoja. *Sodobni vojaški izzivi* 13 (2). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf (20. junij 2014).
23. Wiatr, Jerzy Jozef. 1987. *Sociologija vojske*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
24. 24 ur.com. 2014. *Slovenski vojaki so se vrnili, kaj pa jih čaka v prihodnje?* Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/slovenija/slovenski-vojaki-so-se-vrnili-kaj-pa-jih-caka-v-prihodnje.html> (8. avgust 2014).